

Tierps sockens hembygdsförening

Medlemsblad 2017

OBS! Kallelse till årsmöte på sidan 4

Verksamheten 2016

2016 firade hembygdsföreningen 60 år, föreningen bildades 1956.

Det firade vi med tårtkalas på årsmötet och i förra årets medlemsbroschyr fanns också en artikel av Ove Larsson om föreningens bildande och verksamhet under åren.

På årsmötet i Tierpsgården hade vi Anna Westerberg från Institutet för språk och folkminnen, som berättade om Tierpskan som dialekt. Mycket intressant och roligt att bl.a få lyssna på en ljudinspelning av en Tierpskvinna född på 1800-talets mitt som pratade riktigt Tierpsmål.

Hembygdsgården och dess byggnader är nu genomgångna och de större rustningsbehoven avklarade. Sommaren har därför kunnat ägnas åt mindre projekt och bl.a har örtagården fått nya växter och ny jord, magasinet har fått en trappa med räcke för bättre tillgänglighet. Vår syrenberså har växt på sig ordentligt och i sommar kan vi rekommendera ett besök till den, gör en utflykt till Husbyborg ta med kaffekorg och njut av utsikten över hembygdsgården och Tierpsslätten.

Under sommaren har vi haft hembygdsgården öppen alla torsdagskvällar, en musikkväll har arrangerats i juni och Husbyborgdagen i juli. Traditionsenligt sedan många år tillbaka hölls helgmålsbön på hembygdsgården i augusti. Sommarsången avslutades med en kväll för alla som varit med och hjälpt till under året, då bjöds på förtäring och visning av bilder från våra digitaliserade glasplåtar.

Musikkvällen bestod av populärmusik och visor från 50 och 60-talet. Det var gruppen "Lady Singers" från Roslagen som stod för underhållningen.

Husbyborgdagen inleddes i år med en härlig parad som tuffade in på hembygdsgården. Det var traktens veterantraktorägare som ställde upp och visade sina traktorer. Något som var ett mycket uppskattat inslag. I magasinet höll Monica Granath ett intressant föredrag om "Fåret i människans tjänst genom årtusendena", På programmet fanns också bl.a försäljning av hantverk från trakten, pelargonutställning, tipspromenad och självklart fika med hembakt i trädgården.

Vi har haft runt hundratalet besökare på båda våra evenemang, något som vi är mycket glada för.

Vi har också fått en hel del nya medlemmar de senaste åren och medlemsantalet är nu uppe i ca 160 personer. Våra medlemmar är ett viktigt stöd för föreningens verksamhet och hembygdsgårdens bevarande. Hjälp gärna till med att värva fler medlemmar eller ge bort ett medlemskap i present!

Till slut vill styrelsen tacka alla er som på olika sätt bidragit till föreningens verksamhet eller besökt oss på våra arrangemang. På återseende och varmt välkomna till vår vackra hembygdsgård och våra arrangemang under 2017.

Ni vet väl att vi håller hembygdsgården öppen de flesta torsdagskvällar under sommaren, då står kaffepannan på i Grindstugan och alla är välkomna på besök.

/Styrelsen

Planerad verksamhet under 2017

Det är fantastiskt roligt att vi haft så många besökare på våra aktiviteter under förra året. Därför fortsätter vi med samma arrangemang även under sommaren 2017:

28 Juni Musik i sommarkväll

22 Juli Husbyborgdagen

19 Augusti Helgmålsbön

Notera redan nu dessa datum i almanackan och känn Er varmt välkomna!

För mer information, håll utkik i lokaltidningen Norra Uppland samt i Tierps kommuns evenemangskalender där vi annonserar våra arrangemang.

Vill du medverka på Husbyborgdagen som utställare? Kontakta någon i styrelsen.

Hembygdsgårdens öppethållande

Hembygdsgården är öppen torsdagskvällar fr. kl 18.00 under sommaren.

Medlemmar och intresserade är då välkomna att titta på trädgården, byggnader och samlingar.

Vill du vara helt säker på att det finns någon där eller komma på besök på andra tider kontakta Kjell Jansson tel:070-3425857 eller Ingrid Eriksson tel: 073-6433053

Information och kontakter

Hembygdsföreningen har en egen hemsida, besök den på <http://www.hembygd.se/tierps-socken>.

Vill du veta mer om Tierps sockens hembygdsförening?

Vill du delta mer aktivt i föreningsarbetet?

Tveka inte att höra av dig till oss, våra kontaktpersoner är:

Anna Ahlin tel: 0760-243453 eller email: anna.tierp@gmail.com

Kjell Jansson tel:070-3425857

Tack till Tierps kommun!

Tack vare stöd från kommunen har vi möjlighet att genomföra våra offentliga arrangemang som betyder så mycket för att ha en levande hembygdsgård.

TIERPS KOMMUN

Tierps sockens hembygdsförening inbjuder till

Årsmöte

29:e mars, klockan 19.00

Plats: Tierpsgården, Kyrkbyn

Löss, loppor och lortiga fötter –
om hygienens historia i Uppland, Sverige och Europa
föreläsning av Vilhelm Sundbom, Upplandsmuseet.

Lotteri

Fika och underhållning

Sedvanliga årsmötesförhandlingar
på föredragningslistan bla antagande av nya stadgar

Vi hälsar medlemmar och intresserade varmt välkomna!

Inbetalning av medlemsavgift för 2017

Nu är det dags att betala 2017 års medlemsavgift:

150 kr per person eller 200 kr per familj sätts in på PG 514118-9.

Sista inbetalningsdag 2017-04-30.

OBS! Viktigt att du anger på inbetalningen för personer medlemsavgiften betalas.

Förra året hade vi problem med att en del inbetalningar saknade namn.

Föreningen har sedan gammalt en stor andel ständiga medlemmar, vi är tacksamma för ett bidrag även från Er. Det hjälper oss att få täckning för kostnader för medlemsutskick och årsavgifter som baseras på totalt antal medlemmar, både ständiga och årsbetalande.

Tack för att du är medlem i Tierps sockens hembygdsförening.

Som medlem gör du det möjligt för föreningen att underhålla och utveckla hembygdsgården och att arbeta med att bevara Tierps sockens rika historia.

Elektriciteten kommer till Tierp

I ett föredrag vid Hushållningssällskapets sammanträde i Uppsala den 1 december 1913, av lektor Gustaf Timberg, erinrade han om "den omvandling Älvkarlebyfallen undergår till förverkligande av många tiotusentals hästkrafter uppgående elektrisk energi. Denna kan spridas vida omkring, vart man medelst några smala koppartrådar behagar leda den".

Redan 1912 hade Hushållningssällskapet tillsatt en kommitté. Genom att ta del av erfarenheter i Tyskland hade man bildat sig en uppfattning om behovet av elektrisk energi inom lantbruket. 1913 redovisade kommittén sitt arbete om behovet av elektrisk energi i länets olika delar.

Den 16 juni 1915, på konung Gustaf V:s födelsedag, togs den första generatoren i drift i Älvkarleby. De socknar förutom Tierp och Älvkarleby som tog kraften direkt från Vattenfallsstyrelsen var Håtuna, Övergran, Stockholmsnäs, Västra Ryd, Veckholm och Sparsåtra. I Tierp var det förvaltare Rickard Wendin på Söderforsgårdarna (Väsby, Bredänge, Nygård Lundby och Munga) som tog initiativet till att bilda en distributionsförening. Men det behövdes både personliga besök och sammankomster innan man lyckats få ett trettiofem-tal lantbrukare att teckna andelar. Det gällde nu att inom Tierps socken söka påvisa de fördelar som stod att vinna ifråga om såväl kraft som belysning med el-energi. Att många stod undrande och frågande inför denna nyhet var inte att undra på. Många lantbrukare väntade med att bestämma sig till dess man fick se hur det fungerade hos grannarna.

Den 22 november 1915 bildades Tierps El. Distributionsförening u.p.a. Den första styrelsen bestod av Rickard Wedin, Richard Melin, Albert Ehn, J Edling och Ivar Jernström, förvaltare Köhler och Erik Hellstedt som revisorer. Man lyckades till en början anskaffa materiel men bristen på

installationsmontörer gjorde att det i en del fall slarvades med monteringen. Senare under det pågående kriget blev det svårt att anskaffa materiel varför sämre materiel fick monteras. Det pågående kriget medförde också att det blev ont om fotogen till belysning varför det blev en tillströmning av nya abonnenter. Den 7 oktober 1916 inkopplades strömmen från Älvkarleby kraftverk till föreningen. Det var en mycket stor händelse då tröskverket kördes igång med elektrisk ström. Det var många åskådare de första dagarna. Tierps kyrka fick el till belysning och klockringning 1932, 13 år senare än man hoppats på.

Eldistributionsföreningen hade egna montörer anställda. Den första var K.G.Littander som avlöstes av Johansson som efterträddes av Petrus Sjöberg och sist av föreningens montörer var Frans Sjöberg fram tills socknens elektriska

Ljuset kommer. Vid Ullfors bruk är det elektriska ljuset nu klart och inlett i samtliga brukets bostäder. Kraften tages från egen station vid sågen.

Åtskilliga gårdar i Eskesta erhålla också ljus till hälgen. Även till Frebro är ledningen klar, men transformatorfrågan har icke ännu kunnat lösas.

I alltför många hem är dock ljusfrågan orsak till bedrövelse och för första gången bereder man sig att fira hälgen i mörker. De få ljuspaket, som livsmedelsnämnderna kunnat anskaffa, förslår icke långt, och därtill kommer att när man nu i många hem med avsevärd kostnad skaffat karbidlampor, kan ingen karbid erhållas till dem.

Lägger man härtill, att julotian av samma orsak inte kan börja förrän kl. 8, så behövs nog fantasi för att kunna fatta innebörden av orden "i mörklo lande lyser det klarligen".

22 december 1922

distributionsföreningar övertogs av Älvkarleby kraftverk 1973.

För tröskning användes s.k. högspänningsmotorer. Dessa var monterade på en skåpvagn som drogs med häst mellan gårdarna. Vagnen innehöll också en transformator. Till varje tröskloge var framdraget en separat ledning för högspänd ström (1.500 volt.)

Antalet abonnenter ökade och vid utgången av 1918 var 121 medlemmar anslutna. Frebro-Eskesta hade ett eget konsortium som byggde en kraftledning från statens transformatorstation vid Väsby. Denna linje anslöts till Eldistributionsföreningen 1920. Samtidigt skedde en utbyggnad av linjen till Barbo och Elingbo.

En utbyggnad av elnätet skedde vartefter, till exempel fick Fo staben i Gävle ström till sina anläggningar vid Svedja. Men även Edsbo, Farsbo och Muskarbo fick ström framdraget under 1940 talet. Och så sent som detta år 2016 elektrifieras tre fastigheter upp mot Lurbo.

För området söder om Rogarna bildades Tierps södra elektriska distributionsförening vid ett möte 1918 i Ordenshuset i Månkarbo under ordförandeskap av Richard Melin, Vida, och redan till julen 1918 kunde ström börja levereras från statens transformatorstation i Ubblixbo. Den första styrelsen bestod av Edward Melin, Otto Lenander, J.Efr. Eriksson. Lars Johan Larsson och Johan Mohlén.

Från 1962 går föreningen upp i Tierps elektriska distributionsförening.

1916 hade ett par gårdar i Svanby och Fors gård fått ström från Municipalsamhället. Så småningom bildades Skämsta-Vallby-Fäcklinge elektriska distributionsförening.

Vid ett sammanträde under ordförandeskap av järnhandlare Th Jansson den 17 augusti 1918 tillsattes en styrelse bestående av Joh.Eriksson och L.O.Ström Vallby, Clas Olsson, A.J.Levin och Joh. Bellander, Skämsta. Driften övertogs av Tierps elektriska distributionsförening 1953. Ängsbolagets elektriska distributionsförening bildades den 2 april 1918. Styrelse blev E.M.Björklund, Ordsbo, Aug.Olsson, Bäcklösen, B.Sellin, Dymmelsbo, P.Andersson Bondebo och Aug. Eriksson, Villbo. Revisorer blev folkskollärare Martin Lindqvist och hem.äg. A. Andersson. Föreningen fusionerades med Tierps elektriska eldistributionsförening 1956.

Tierps Elektricitetsverk bildades efter ett beslut 1914 av Municipalstämman om att upprätta kontrakt med staten om elleveranser. Detta beslut överklagades. För att inte fördröja utbyggnaden av ett elnät i samhället bildade ett antal intresserade ett bolag för utbyggnaden av elnät i samhället. Överklagandet avvisades varför Municipalsamhället kunde överta elektricitetsverket. I september var första etappen klar att tas i bruk. Omkringliggande byar som Arvidsbo, Bäcksäter och Gubbo fick sin elektricitet på 1940-talet.

Från 1920-30-talet vanlig typ av transformatorstation. På bilden författaren. Foto AM

På bilden, Frans Sjöberg, eldistributionsföreningens siste montör

Aktiebolaget Mehede Elektricitetsverk bildades 13 mars 1917 som till styrelse valde A.J.Medén, O.Rolin och C.Pettersson. Installationsarbetet gjordes av Aug. Hellboms elektriska depå Stockholm, och strömmen inkopplades den 30 november 1917. Den 1 juli 1965 övertog Älvkarleby kraftverk bolaget.

Under 1917 kom förslag från Strömsbergs/Ullfors bruks ägare om att bygga en kraftstation vid Husbykvarn. Där anslöt sig förutom Ullfors även abonnenter i Yttrö och Yvre. En förening - Yttre-Yfre elektriska förening - bildades för att bygga och underhålla elnät för kraft från Husby kvarn. Emellanåt blev det knappt med kraft varför man måste sätta in ångmaskin som tillskottskraft. Bergslaget som sedan 1920 ägde Husby kvarn trädde in och övertog elföreningen. Detta elnät kom sedan att byggas ihop med Stora Kopparbergs elnät från Söderfors som byggde en kraftledning över Hyttan till Korsbo. Därmed kunde även Rudden, Mon och Korsbo få elkraft. Vid den stora stormen 1954 blev ledningen från Söderfors illa åtgången av stormen. Älvkarleby kraftverk trädde då in och satt upp en transformator vid Husbykvarn för inmatning på Bergslagets nät. Från Söderfors drogs också el till Bredbäck, Mandal och Skruven. Den östra delen av socken med byarna Fastebo, Klingsbo, Gåvastbo, Askfall, Mickelsbo och Skogsbo m.fl. anslöts till Tegelsmora elektriska distributionsförening 1941.

Vid årsskiftet 1973-74 övertogs alla de olika elektriska företagen i Tierps socken av Älvkarleby kraftverk.

Försök i mindre skala att ordna elkraft till belysning hade gjorts bland annat av Fritz Ålenius som vid nybyggnad av Väster-Ensta Kvarn & såg lät iordningställa en mindre anläggning. Elledningar drogs till närbelägna gårdar i Väster-Ensta och till bostaden i Munga. Men på grund av spänningsfall kom glödlamporna i Munga mest sitta och glöda. Då elföreningen bildades anslöt sig Ålenius till den, för att senare bygga en egen kraftledning från Väsby till Väster-Ensta Kvarn.

En bondmora skrev vid Tierps södra eldistributionsförening följande:

*Hur väl jag minns när ljuset kom till byn
det var som när en stråle går direkt ur mörka skyn
Där är så rart, så underbart, det är då visst och sant
det utan olja brinner klart, så suckar mången tant*

Tierpsposten 14 november 1917

/Ove Larsson

Källor: Tierpsboken, anteckningar av Rickard Melin

Källor i Tierp

Källor har dyrkats sedan urminnes tider hos nästan alla folkslag. I Sverige säkert från bronsåldern. Namnen som Tors-källor och Odens-brunnar tyder på förkristen tid.

Av många källor har vattenkurorter växt fram. Dess hälsobringande verkan berodde på mängden mineraler som följde med vattnet vid tillrinningen genom jord och gruslager, i synnerhet järn, till och med arsenik förekom. Man kunde även bada eller tvätta sig i källorna och ansenliga mängder vatten togs med hem. Under 1500-talet började man söka efter och undersöka hälsobrunnar.

Vissa källor var särskilt utmärkta mot barnsjukdomar. Källor kunde även varsla om händelser och missväxt, hungerkällor.

Namnet offerkälla anger även typen. Där offrades småpengar eller andra metallföremål, även nålar, efter en särskild ritual. Om man hann ned från taket på källan innan myntet nått botten, fick man sin önskan uppfylld. Man kunde även dricka ur en skopa och kasta sista skvätten över axeln. I Tierp offrade man för att inte få sneda skor. Mot tandvärk offrades ärtor. Även vårtor botades. I mellansverige lämpade sej trefaldighetsafton bäst för besök vid källorna som skulle rinna mot norr. De källor som finns i Tierps socken är säkert inte alla offerkällor och här kommer några:

Tjyvkällan i Arvidsbo. År 1950 sägs att den är 2x1,5 m och vattenytan 0,5 m under den omgivande marken. Namnets uppkomst förklaras av en sägen enligt vilken en oxe en gång ”tagits” av källan och kommit upp först närmare Bäggeby.

Enligt ekonomiska kartan från 1952 finns en offerkälla i Årstabäcken.

Strands källa i Ullfors blev igentrampad av kreatur 1930, men blev uppreprensad 1951 och man lade i 3 cementringar och ledning drogs till stallet. Fint vatten.

Tierps hälsobrunn omtalas år 1748: ”Tierps hälsobrunn ¼ mil norr från kyrkan ofvan bondebyn Halls, ganska härliga situerad.” Det fanns tydligen ett brunnshus här, för där fanns en tavla med text på latin. ”Du som druckit vatten, håll brunnen i ära.” I ett tingsprotokoll från 1722, klagar prosten Vallerius över att folk bryter kvistar och träd och sätter vid källan. En karta från slutet av 1700-talet visar ”Tierp surbrunn” i en kurva vid bäcken i nuvarande Bredänge och intill läses; ”Tufva äng Möter”. År 1770 omtalas brunnen och ”är nu förlagd, sedan rätta ådren dragit sig utur karet”.

Att notera att brunnen fortfarande trycker upp vatten.

Marsjö hälsokälla omtalas 1791 som en källa med ”mineralrikt vatten, vilket i flera år blifvit brukadt till brunnsdrickning, med mycket nytta, i synnerhet mot giktsjukdomar.”

År 1851 omtalas att vid Husbyborg finns illa medfarna ruiner och ”Källan är ännu begagnad såsom hälsobrunn.”

Ja nu har ni fått lite information om några källor i socken som Anders Mossberg har forskat omkring, och det finns fler. Vill man veta mer kan man söka på nätet på; fornsök, Riksantikvarieämbetet eller Källarkivet.

*Vid pennan
Agneta Lindelöf*

TIERPS-POSTEN

Nyhets- och Annonsblad för Norra Uppsala län.

För hundra år sedan rasade första världskriget, Sverige höll sig neutralt i kriget men drabbades av krigets följdverkningar. Det var kristider och livsmedelsbrist.

Bläddrar man i Tierpsposten så får man en inblick i hur detta drabbade våra trakter. Men vardagen fortsatte också i Tierp, hundskatten skulle betalas och att känna sig trygg var lika viktigt då som nu. Möjligen var det lite enklare att få fatt på bovar.

21 februari 1917

Kom ihåg att potatisen ej får skalas!

Allmänheten erinras om, att paragraf 2 i k. förordningen den 15 febr. stadgar, att det åligger envar, som innehar potatis, att omsorgsfullt taga vård om denna. Potatis får ej skalas innan den kokas, och även i övrigt skall noggrann hushållsaktighet iakttagas vid användandet av potatis.

Förbudet mildras 18 augusti

Potatis får raskalas vid offentliga inrättningar. K. m. t. har medgivit, att vid offentliga inrättningar, där matlagning äger rum, potatis får raskalas. Skalningen måste emellertid utföras med potatisskalningsmaskin, som godkännts av livsmedelsnämnden på orten, varjämte betryggande åtgärder skola vidtagas för tillvaratagande och användande för näringsändamål i görligaste mån av delar av potatisen, som vid raskalningen avskiljas. Detta meddelande är viktigast däri-genom, att därmed bör begripas att raskalning fortfarande är strängeligen förbjudet i privathushåll.

Den person,

som behagade lägga sig till med en dragrem i Tierps ångsåg häromdagen, anmodas genast återlämna densamma vid påföljd av laga åtgärder. Då, som ofta händer i dylika fall, personen ifråga av en slump råkade bli upptäckt, torde det bli bil-ligast att med första ordna saken.

14 november 1917

Svinaveln i Tierp. Mellersta Tierps galtförening har i dagarna från Upp-sala läns svinavelsstation vid Bro gård inköpt en särdeles vacker, 10 månader gammal fargalt av Yorkshireras, upp-ställd hos lantbrukaren Joh. Larsson i Frebro.

2 maj 1917

Salubrin och hårvatten m. fl. liknan-de preparat, som innehålla sprit, äro under dessa spritfattiga tider eftersökta, fast man tycker just inte vidare aptitliga, berusningsmedel.

Tierps nykterhetsnämnd, av vilken en man länge väntat ett livstecken, har i p dagens nummer riktat en maning till försäljare av slika saker att ej utlämna dem till motoriska drinkare, vilka tydligen använda dryckerna i berusnings-ändamål.

Varningen är säkerligen inte obefogad, lite varstans i det fria hittar man sönderslagna lazarett och hårvattensflaskor och man kan väl utan vidare antaga, att folk varken sköter om sår eller snygga upp sig å huvudets vägnar bakom bodar och uthus!

18 augusti 1917

Hundskatt.

Anmälning av hundar och uppbörd av hundskatt för år 1917 för Tierps socken äger rum i Tierps kommunalrum onsdagen den 31 januari 1917 kl. 11—1 på dagen.

De personer, som innehava hundar, erinras därom att dylik anmälan åtföljd av stadgad hundskatt å 10 kronor skall vara inlämnad till undertecknad före januari månads utgång, såvida laga åtgärder vilja undvikas.

Tierp den 23 januari 1917.

Joh. Andersson.

082 Kommunalnämndens ordf.

Skydd åt ensamboends lärarinnor. På grund av framställda önskemål beslöt Tierps skolråd i söndags att inköpa revolverar med patroner åt lärarinnorna vid Annedals, Djupa och Degerbo skolor, men uppsköts frågan om lämpligaste skyddsanordningar för fönster och dörrar vid nämnda skolor ävensom vid Mossbo skola i och för närmare utredning till ett kommande sammanträde.

28 februari 1917

Bilder från verksamhetsåret

Lady singers från Roslagen underhöll med 50 och 60-talsmusik på musikkvällen.

Helgmålsbönen avslutades med trevligt kyrkkaffe i trädgården

Ett av våra projekt, att återskapa en syrenberså i trädgården

Agneta, Lasse, Anna, Ingrid och Sixten i våra nya hembygdströjor på Husbyborgdagen

Till slut, stort Tack till veterantraktor-ägarna från socknen som ställde upp och visade sina klenoder på Husbyborgdagen.